

Posudek školitele na doktorské studium a disertační práci Mgr. Vendulky Bohlen Šlechtové

O tom, že asexuálně se množící obratlovci, jmenovitě sekavci, jsou jedním z témat, kterým se se naše laboratoře již delší dobu zabývá není třeba hovořit mnoho, protože se tématu disertační práce a aktivit VBŠdotýkají formálně jen zcela okrajově, ale několik zmínek o tom učinit potřeba je. Již v průkopnických dobách řešení příběhu asexuálních hybridních sekavců jsme si přestali být jisti do jakéhožto rodu formálně tyto hybridizující klonální formy patří. Byli jsme totiž již poučeni z příběhu sekavce písečného, *C. taenia*, druhu o němž se dosud bez ohledu na shromážděné poznatky píše, že obývá prakticky celou Eurasii a v areálu reozšíření má jakési „lokální formy“. Přiznám se, byli jsme zpočátku ovlivněni tímto názorem („vždyť je to přece napsáno ve Fauně!“) a teprve kritický přístup k vlastním i cizím datům nás poučil, že ani věhlasní profesori staletých universit nejsou prosti profesionální ignorance a s ní spojené nadutosti. To vše nás vedlo k tomu, že pochybovat je výhodná strategie a to se samozřejmě týkalo i definice rodu *Cobitis*. Proč, u všech všudy, existují hybridní asexuální komplex mezi zastupci rodů *Cobitis* a *Iksookimia* v Koreji a na Dálném východě? Jou ti mezirodoví kříženci nebo je něco špatného s formální taxonomickou konstrukcí? A proč jsou hybridizující formy tak početné a kde se vlastně vůbec vyskytují? A jak je to vlastně s jevem hybridizace u sekavcovitých vůbec? Má nějaký evoluční význam nebo je to jen akcidencií, malým zhoupnutíčkem v evoluci? A od těchto pochyb a otázek už byl jenom krůček k poznání, že o celé čeledi toho mnoho známo není, že dosavadní názory na složení a vztahy mezi těmito rybami jsou často protichůdné, založené na domněnkách a nikoliv solidních údajích, jinými slovy - ani pořádně nevíme, co to čeleď Cobitidae je a není divu, že vznikla potřeba udělat trochu pořádek v chlívku jménem čeleď Cobitidae. V době, kdy tato idea vznikla, zrovna, nebo přibližně v té době, končila VBŠ svoje studia, ke kterým je nutno učinit malou odbočku od tohoto příběhu setkání idee úklidu v řečeném chlívku se svojí kmenovou autorkou. Vendulka totiž řešila téma související s tématem disertační práce pouze metodicky, a to ještě částečně. Její bakalářské a poté i magisterské téma souviselo s tehdy probíhajícím procesem formování území v systému NATURA 2000, protože jsme si nebyli jisti, jakéžto vranky rodu *Cottus* žijí na území ČR. Vendulka se s tématem vypořádal způsobem, který je charakteristický i pro její spis disertační – vzala to zgruntu, čili pořádně, nebo jinak prakticky vyčerpávajícím perfekcionistačtím způsobem. Není divu - její diplomní práce se v časopisecké podobě záhy objevila v *Molecular Phylogenetics and Evolution* a ukázala předcházejícím autorů zabývajícím se nedlouho předtím rovněž fylogeografií vranek v Evropě zač je toho loket!. Kdeže je její deprese z kulatého stolu *Cottus* pořádaného v rámci X. Evropského ichthyologického kongresu v Praze 2001, že už je všechno vyřešeno, její práce přišla vniveč a tak vůbec! Zmiňuji se tímto momentu proto, že právě ona + a – sinusoida je pro VBŠ opravdu charakteristická, protože ona svoje témata nejen řeší (a jak řeší), ale také prožívá (a jak prožívá!). V tomto období také VBŠ vytvořila neobyčejně plodnou a úspěšnou pracovní skupinu složenou z n členů, kde $n = 2$, jinými slovy s Jorgem Bohlenem, který se s germánskou zatnutostí vypracoval na předního světového znalce ryb, pro něž čeština jméno nemá, ale anglicky se označují jako „loaches“. A hle již první série studií, totiž o sekavkách (termín to z Hanelovy a Novákovy Soustavy českých jmen vůbec všech ryb plavoucích na světě a kde mnohým by se zjezily šupiny, kdyby věděly, jak je jejich české jméno!) ukázala, že nejen že to nejsou ryby sekavcovité, ale, že s nimi ani fylogeneticky příbuzné nejsou! Měl tedy pravdu T.T. Nalbant, když, v jedné ze svých, nadobytěj informačně skoupých článků publikovaných v jediném časopise, který zná, tvrdil, že se jedná o samostatnou čeleď Botiidae. Zmiňuji se o této studii proto, že si v ní vyřídil účty s jiným znalcem ryb, M. Kotelattem dokumentujíc tak skutečnost, že věda je někdy taky docela legrace, když se dva uznávaní odborníci lustrují z profesionálních znalostí!. Potvrzení názoru Theo Nalbanta na samostanost čeledi Botiidae pak způsobilo řetězovou reakci, na jejímž konci stal svým

způsobem pomyslný výbuch- totiž důkladný úklid ve chlívku zvaném nadčeled' Cobitoidea, jenž je rovněž obsahem předložené disertace. Vskutku – dvě, důkladnými daty potvrzené, předtím více méně intuitivně navržené čeledi (Botiidae, Vaillantellidae) a jedna úplně nová (Ellopostomatidae – což, budiž připomenuto na margo, je malý zázrak – *Ellopostoma* je totiž daleko vzácnější než mnohem slavnější *Latimerie*) jsou jen vrcholy čnicími ze záplavy dalších nálezů. Jak značné a důkladné jsou to objevy, lze dokumentovat skutečností, že paralelně běžící americký gigantický a bohatě dotovaný projekt Tree of Life – Phylogeny of Cypriniformes zcela rezignoval na konkurenci v části Cobitoidea (mimochodem daleko méně štědřeji podporované z místních grantových agentur). Výsledek série studií, předložený v disertačním spisu má však osud celého tématu, který začal nálezem triploidní samice sekavce v Pšovce pod hradem Kokořín – počet nezodpovězených otázek je větší než počet problému vyřešených a není divu, že Vendulka s Jorgem zrovna začínají čistit kout chlívku Cobitoidea jménem Nemacheilidae. Tolik o tématu disertace a nyní něco málo k VŠB.

Vendulka je na první pohled nenápadná, ale mýlí by se každý, kdo by s tím spojoval její pracovní a intelektuální výkony. Ona totiž napadná být nepotřebuje, takový přístup, totiž být nápadný, vyžaduje čas a ten ona prostě nemá, protože vždy žije svojí prací. Je to až udivující, a není to jen můj postřeh, jakým výkonům podrobuje svoji křehkou fyzickou konstrukci. Vedle neuvěřitelné pracovitosti, má ještě jeden rys, který s věkem stále více favorizují při posuzování osob v mém ekosystému – je to slušný člověk v tom nejlepší smyslu, dorostla lidské zralosti (znám ji doslova od kolébky, či v čem jsem ji tenkrát poprvé spatřil) a to je zárukou pro celý další její života a to nemluvím jen o kariéře profesní. Přes svoji nenápadnost je ale osobnost výrazná, není o tom pochyb. Školení tak výrazné osobnosti je však pro školitele úkol nelehký a v mém případě se spíše jednalo o čistě formální převzetí záštity nad její cestou mezi licencované vědce – to říkám naprosto otevřeně: na kvalitě a udivujícím rozsahu disertačního spisu žádnou zásluhu nemám. Závěrem chci zdůraznit, že jsem rád, že mi život dopřál setkání s Vendulkou a na její doktorandské studium budu vždy vzpomínat jako na průkopnické a objevitelské období. Chci tím říci, že doporučuji práci k obhajobě.

V Liběchově 16.5.2008

Petr Ráb